

Evttohus
10.6.2012

Anár-julggaštus álgoálbmogiid máilmmikonferánssa birra

Sámi ásašusaid ja organisašuvnnaid áirasat Suomas, Norggas, Ruoššas ja Ruotas geat čoagganit Anárii, Suomas geassemánu 27.-28. beaivvi, 2012,

Sávvet bures boahthin ON váldočoahkkima mearrádusa dievasčoahkkima lágideami hárrái bajimus dásis, mii lea dovddus álgoálbmogiid máilmmikonferánssan, mii lágiduvvo 2014, ja mii galgá buktit perspektiivvaid ja čájehit lihkestuvvan strategiijaid, mat gustojit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid duohtan dahkamii, earret čuovvut ON julggaštusa ulbmiliid álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái;

Ávžžuhit sámedikkiid, Sámi parlamentáralaš ráđi, Sámeráđi ja eará sámi organisašuvnnaid ja ásašusaid, geat sáhttet searvat prosessii álgoálbmogiid konferánssa lágideami dáfus, ahte ovddidit ja gáibidit doaimmaid máilmmikonferánssa boađusin, main livččii ulbmilin joksat ollislaš ja beaktilis doaibmama álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái, ja maiddá dain vuoigatvuođain mat leat dohkkehuvvon ON julggaštusas álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái;

Ávžžuhit earenoamážit sámedikkiid, Sámi parlamentáralaš ráđi, Sámeráđi ja eará sámi organisašuvnnaid ja ásašusaid, geat sáhttet searvat prosessii álgoálbmogiid konferánssa lágideami dáfus, aktiivvalaččat evttohit ahte máilmmikonferánssa loahppadokumeanta:

Duođašta fas ahte álgoálbmogat leat friddja ja buohtastahhton eará álbmogiiguin, ja ahte álgoálbmogat, geavahettiin vuoigatvuođaideaset, ja maiddá olmmošvuoigatvuođaid, galget suddjejuvvot buotlágan vealahemiid vuostá, earenoamážit vealaheami mii guoská sin ruohttasii dahje identitehtii;

Duođašta viidáseabbo ahte álgoálbmogiid oktagasain ja joavkkuin, maida gullet maid nissonat, mánát, nuorat, boarrásat ja doaimmashehttejuvvon olbmot, lea vuoigatvuohta, almmá vealaheami haga, oazžut ollislaš ja beaktilis doaibmama olmmošvuoigatvuođain, dohkkehuvvon riikkaidgaskasaš rievttis, ja maiddá ahte vuoigatvuođat ja friddjavuohta, dohkkehuvvon ON julggaštusas álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái, lea dáhkiduvvon ovtadásagin sihke dievdduide ja nissoniidda;

Dohkkeha dan vealtameahtun dárbbu válljet mearrideaddji ja konkrehtalaš doaimmaid, vai sihkarastá ollislaš ja beaktilis doaibmama álgoálbmogiid vuoigatvuođain ja maiddá vuoigatvuođain, mat leat dohkkehuvvon ON julggaštusas álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái, ja dás gehččojuvvon earenoamážit vuoigatvuhtii eatnamiidda ja riggodagaide, oktan dábuheamiin dakkár eatnamiidda ja resurssaide, ja maiddá vuoigatvuohta iešmearrideapmái;

Dohkkeha viidáseabbo dárbbu mearridit beaktilis doaimmaid, mat dáhkidit álgoálbmogiidda vuoigatvuođa ollislaš návddašeami, searválaga dahje oktagas olmmožin, buot olmmošvuoigatvuođain ja vuođđofriddjavuođain, mat leat dohkkehuvvon gaskariikkalaš olmmošrievttalaš dásis, ja maiddá vuoigatvuođasteaset kultuvrii, gillii ja oahpahussii.

Duođašta viidáseabbo ahte vuoigatvuođat, mat leat dohkkehuvvon ON julggaštusas álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái; dahket vuolimus dási máilmmi álgoálbmogiid birgejumái, árvui ja ahtanuššamii;

Muittuha ahte ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái, geatnegahtta stáhtaid, manjel konsultašuvnnaid ja ovttasbarggu gustojeaddji álgoálbmogiiguin, bidjat johtui doaimmaid, maiddá láhkaásahusaid, vai galggašii joksat julggaštusa ulbmiliid.

Dohkkeha dan ahte vai galgá joksat ulbmiliid ON julggaštus álgoálbmogiid vuoigatvuođaid hárrái, de lea vuogas áсахit eaktodáhtolaš riikkaidgaskasaš vuogádaga, mii sáhtta vuostá váldit ja árvoštallat dieđuid álgoálbmogiin, geat čuočuhit ahte sin vuoigatvuođat guovlluide, eatnamiidda ja riggodagaide, ja/dahje iešmearridanvuoigatvuohta, leat rihkojuvvon;

1. Álgoálbmogiid iešmearridanriekti

Mearkkaša ahte davviriikkat juo 1751 lappekodisillain dohkkehii sámi našuvnna ja ahte sámit sáhtte oamastit daid guovlluid maid ledje geavahan árbevirolaččat, ja maiddá gáibidit rájiid rasttideaddji rivttiid;

Duođašta fas ahte buot stáhtaid bargu lea ollašuhttit sin geatnegasvuođa ovddidit gaskariikkalaš doahttaleami ja maiddá doallat ja suodjalit buot olmmošvuoigatvuođaid ja buohkaid vuođđofriddjavuoda, ON-šiehtadusa ektui, eará olmmošvuoigatvuođainstrumeanttaid ja gaskariikkalaš rievtti;

Deattuha ahte iešmearridanrievtti doahttaleapmi lea ovdagieđagáibádus, go áigu duohtan dahkat eará olmmošvuoigatvuođaid ja vuođđofriddjavuodaid;

Ávžžuha ahte, vai stáhtat sáhttet ollašuhttit geatnegasvuođaideaset ja duohtan dahkat álgoálbmogiid iešmearridanrievtti, áсахit hoahppodoaibman našuvnnaš lávdegottiid, main leat sihke stáhtaid ja álgoálbmogiid áirasat, maid ulbmilin lea áсахit konkrehtalaš šiehtadusaid sisdoalu ja joksanmeari hárrái álgoálbmogiid iešmearridanrievttis, ja maiddá dan hárrái mo dán rievtti beaktilit sáhtta bidjat doaibmat;

2. Álgoálbmogiid rievttit guovlluide, eatnamiidda, čázádagaide ja riggodagaide

Dohkkeha ahte álgoálbmogiid dárkkisteapmi ovdáneami váikkuhusas sin guovlluin, eatnamiin, čázádagain, riddoguovlluin ja eará riggodagain, dahká vejolažžan sidjiide doarridit sin ekonomalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš ovdáneami, iežaset dáhtu ja dárbbuid ektui;

Ávžžuha ahte, vai stáhtat sáhttet ollašuhttit sin geatnegasvuođaid ja rievttalaččat dohkkehít ja suodjalit eatnamiid, guovlluid, čázádagaide, riddoguovlluid ja eará riggodagaide, ja maiddá genehtalaš riggodagaide, maid álgoálbmogat árbevirolaččat leat oamastan, vuollástan, dahje juogaládje leat geavahan dahje oamastan, de galget áсахit našuvnnaš rievttalaš áсахusaid, maid doaibman šattašii dovddidahttit daid eatnamiid, guovlluid, čázádagaide, riddoguovlluid ja eará riggodagaide, ja maiddá genehtalaš riggodagaide, maida gustojeaddji álgoálbmogat árbevirolaččat leat ásahan oamastan- ja geavahanvuoigatvuođa, ja maiddá ráddjet dakkár eatnamiid ja riggodagaide;

Ávžžuha viidáseabbo ahte stáhtat, ovttasbargguin gustojeaddji álgoálbmogiiguin, ásahit našuvnnalaš lávdegottiid dahje eará vuogádagaide, main leat stáhtaid ja álgoálbmogiid áirasat, dainna ulbmiliin ahte buvttihit šiehtadusaid sisdoalu ja olámuttu hárrái dakkár vuoigatvuođain, mat leat álgoálbmogiin guovlluide, eatnamiidda, čázádagaide, riddoguovlluide ja eará riggodagaide, ja maiddá genehtalaš riggodagaide, mat eai leat ollásit čielggaduvvon álgoálbmogiid oamastanvuoigatvuođaid hárrái eatnamiidda, nugo omd. meari vuoigatvuođas ovdamuni dietnasa juogadeapmái ja gaskavuoda álgoálbmogiid oamastanvuoigatvuođain eatnamiidda ja gilvaledji doaimmaide, ja maiddá gilvaledji industriija doaimmaide;

3. Eaktodáhtolaš beavdegirji ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa birra

Atnet álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa hilguma ja sin vuoigatvuođa hilguma territoriaide, eatnamiidda ja resurssaide lea okta sin olmmošvuoigatvuođaid duođaleamos rihkkumiin;

Dohkkehit dan fáhkka duođalaš dárbbu ahte ásahit beaktilis riikkaidgaskasaš vugiid mat dáhkidit ja gozihit álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa, ja sin vuoigatvuođa territoriaide, eatnamiidda ja resurssaide, implementerema, almmá vealaheami haga daid vuoigatvuođaid mat álbmogiin leat, kolonijja- dahje eará vieris stivrejumis dahje vieris vuollásteamis, dálá riikkaidgaskasaš prosedyraid vuođul;

Dohkkehit ahte ON álgoálbmotáššiid bistevaš forum iežas 14. sešuvnnas bijai ovdan eaktodáhtolaš beavdegirjeevttohusa ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštussii, mii evttoha struktuvrra ja mandáhta dakkár riikkaidgaskasaš vuohká, mii galgá čuovvolit álgoálbmogiid vuoigatvuođaid čađaheami eatnamiidda, čázádagaide, riddoguovlluide ja eará resurssaide, ja álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa, daid gulahallamiid vuođul maid stáhtat dahje álgoálbmogat evttohit;

Dohkkehit viidáseappot ahte ON válđočoahkkin, manjago ON álgoálbmotáššiid bistevaš forum lea evttohan eaktodáhtolaš beavdegirji ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštussii iežas 14. sešuvnnas, ásaha searvvaheaddji proseassa mii dahká vejolažžan ahte ON válđočoahkkin nu johtilit go vejolaš dohkkeha resolušuvnna mii ásaha eaktodáhtolaš beavdegirji ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštussii, ON álgoálbmotáššiid bistevaš foruma namuhuvvon evttohusa vuođul;

4. Eanet doaibmabijut álgoálbmotvuoigatvuođaid implementerema várás

Dohkkehit ahte stáhtat geatnegahttojuvvojit čađahit konkrehta ja doaibmadiđolaš doaibmabijuid dohkkehan, realiseren, konkretiseren ja implementeren dihtii álgoálbmotvuoigatvuođaid;

Rávvejit stáhtaid mearridit beaktilis doaibmabijuid mat dáhkidit ahte vuoigatvuođat buohkaide, geat gullet álgoálbmogiidda, čađahuvvojit dievaslaččat, maiddá dakko bokte ahte mearridit erenoamáš doaibmabijuid implementeren dihtii álgoálbmogiid boarrásiid, nissonii, mánáid ja doaibmahehttejuvomiid vuoigatvuođat;

Dohkkehit ahte veahkaváldi nissoniid ja nieiddaid vuostá lea mánggabealat váttisvuohta mii ii guoskka dušše oktagas olmmošvuoigatvuođaide, struktuvrralaš sohka-bealaheapmái dahje vealaheapmái,

muhto maiddá sísttisdoallá váilevašvuođa dohkkehit oktasaš vuoigatvuođaid mat gullet guoskevaš álgoálbmogiidda, ja ahte ekonomalaš, sosiála ja politihkalaš marginaliseren, geafivuohta ja álgoálbmogiid vealaheapmi eaneda daid eavttuid mat vuolgga hit veahkaválddi álgoálbmogiid nissoniid ja nieiddaid vuostá;

Rávvejit ahte stáhtat ovddidit jahkásaš raporttaid mat čáje hit guđe doaibmabijuid sii leat čađahan implementeren dihtii árjjalaččat daid eamivuođa vuoigatvuođaid ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas, mas dát galget ovddiduvvot ON álgoálbmotvuoigatvuođaid erenoamášdieđiheaddjái ja eará guoskevaš ON-ásahusaide ja proseassaide;

Rávvejit viidáseappot ahte stáhtat main leat álgoálbmogat ja mat eai leat dan čađahan, galget fállat ON álgoálbmotvuoigatvuođaid erenoamášdieđiheaddjái virggálaš rabas bovdehusa galledit guoskevaš riikka goas beare, oktan dainna áigumušain ahte politiserekeahhtán dahkat stáhtagalledemiid proseassa, dainna lágiin ahte sirdit fokusa gažaldagain juvssahahttivuođa birra gažaldagaide substánsa birra;

Rávvejit maiddá ahte dat stáhtat maid ON álgoálbmotvuoigatvuođaid erenoamášdieđiheaddjái lea virggálaččat galledan, raporterejit jahkásaččat guđe doaibmabijuid sii leat čađahan implementeren dihtii erenoamášdieđiheaddji rávvagiid;

Rávvejit maiddá ahte stáhtat iežaset raporttain ON olmmošvuoigatvuođaráđi oppamáilmmálaš birrajohtolas árvoštallamiin, raporterejit guđe doaibmabijuid sii leat čađaha implementeren dihtii árjjalaččat daid áššedovdiráđiid maid ON álgoálbmotvuoigatvuođaid áššedovdimekanisma lea addán;

Ávžžuhit daid stáhtaid mat eai leat vel dohkkehan ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusa, fárrudit daid stáhtaid ja álgoálbmogiid mat leat geatnegahttojuvvon daid prinsihpaid ja vuoigatvuođaid vuođu mat leat julggaštusas;

Ávžžuhit viidáseappot daid stáhtaid mat eai leat vel ratifiseren ILO konvenšuvnna nr. 169, álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain (1989) dahje mieđihan dasa, dan dahkat;

Dohkkehit ahte álgoálbmotvuoigatvuođaid dievaslaš ja beaktilis implementeren, oktan dainna mii lea ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštusas, muhtumassii mielddisbukte vuođđoláhkaodastusaid dahje lasiid, ođđa lágaid mearrideami dahje rievdadusaid dálá lágain;

Rávvejit ahte stáhtat konsultašuvnnain ja ovttasbarggus álgoálbmogiguin, ja hoahppoáššin, álggahit viidát guorahallat dálá nationála lágaid, oktan vuođđoláhkamearrádusaiguin, dainna áigumušain ahte sihkkarastit ahte nationála lágat dievaslaččat guorrasit dálá riikkaidgaskasaš standárddaid álgoálbmotvuoigatvuođaid hárrái;

5. Oahppu ja giella

Dohkkehit ahte oahppu lea okta vugiin sihkkarastit álgoálbmogiid oktagaslaš ja oktasaš ovdáneami, ja ahte dat ovddida álgoálbmogiid návccaid duohtandahkat sin iešmearrideami, maiddá sin vuoigatvuođa beassat geahččalit ollašuhttit sin iežaset ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš ovdáneami;

Rávvejit ahte stáhtat addet álgoálbmogiidda vejolašvuoda ovddidit dakkár oahppoprográmmaid ja bálvalusaid álgoálbmogiidda, main lea alla kvalitehta ja mat heivejit kultuvrralaččat ja vuhtiiváldet álgoálbmogiid erenoamáš dárbbuid, historjjáid, identitehtaid, árvvuid, oskkuid, kultuvrraid, gielaid ja máhtu, ja sihkkarastit doarvái ruhtadeami dakkár prográmmaide ja bálvalusaide;

Rávvejit viidáseappot ahte stáhtat čađahit beaktilis doaibmabijuid, oktan nationála ja riikkaidgaskasaš ovttasbargovugiid ja ángiruššama oktiordnema bokte dainna áigumušain ahte ollašuhttit ollislaš ja beaktilis duohtandahkamiin álgoálbmogiid vuoigatvuoda ohppui, oktan sin giellavuoigatvuodaiguin, ja dakko bokte ahte mearridit doaibmabijuid dainna áigumušain ahte eastadit gáttuid ja jávkadit vealaheami ja ovddidit gierdevašvuoda, áddejumi ja buriid gaskavuodaid álgoálbmogiid gaskkas ja buot eará servodatosiid gaskkas.

Rávvejit ahte stáhtat addet álgoálbmogiidda vejolašvuoda mearridit prográmmaid ja guhkesáiggi strategiijaid sealluhan ja ovddidan dihtii iežaset akademalaš ásahusaid ja dutkanprográmmaid, ja ovddidan dihtii etihkalaš njuolggadusaid dutkama várás dakkár gažaldagain/áššiin/čuolbamčilgehusain mat gusket álgoálbmogiidda njuolggá;

6. Vuodđoávnnasindustriija

Dohkkehit ahte Ártkisis čađahuvvojit eanet ja eanet industriijadoaimmat, ja ahte earret eará oljo- ja gássaindustriija, minerálaroggan, vuovdedoallu ja bieggamilloindustriija, ja dasa gulli infrastruktuvaovddideapmi, bahkkejit Ártkisa álgoálbmotservodagaid ja sin árbevirolaš eallinlági ala;

Deattuhit ahte dálá ortnegat mat geatnegahttet fitnodagaid váldit sosiála ovddasvástádusa, nu go OECD njuolggadusat; ja Global Impact, eai lihkostuva dainna sihkkarastimiin ahte fitnodagat mat doibmet Ártkisis, árvvusatnet Ártkisa álgoálbmogiid vuoigatvuodaid;

Rávvejit ahte Ártkisa ráđđi ministtarčoahkkimisttis 2015:s mearrida viiddes ja guhkesáiggi strategiija resursaávkástallama várá ártkalaš guovllus, bissehan dihtii eahpedárkkistuvvon, eahpehálddašuvvon ja eahpeguoddilis industriijageavada;

Rávvejit viidáseappot ahte Ártkalaš ráđđi ministtarčoahkkimisttis 2015:s mearrida etihkalaš njuolggadusaid mat geatnegahttet priváhta fitnodagaid mat doibmet ártkalaš guovllus, doaibmat dakkár vuogi mielde mii ii vahágahte birrasa ja árvvusatnit olmmošvuoigatvuodaid, ja erenoamážit daid mat gusket ártkalaš álgoálbmogiidda;

Dohkkehit viidáseappot ahte eanaš ártkalaš álgoálbmotservodagat leat rašis dilis priváhta fitnodagaid ektui, go sis váilot resurssat ja návccat ovddastit iežaset doarvái bures industriija ektui;

Ávžžuhit stáhtaid sihkkarastit ahte ártkalaš álgoálbmotservodagat sáhttet ovddastit iežaset doarvái bures industriija ektui, dainna lágiin ahte priváhta fitnodagat mat doibmet Ártkisis, geatnegahttojuvvojit juogadit vuoittu guoskevaš álgoálbmotservodagaiguin, ja maiddá eará láhkai ovddidit gealbudeami;

7. Árbediehtu ja árbevirolaš kultuvrralaš ovdanbuktinvuogit

Duođaštit ahte dábálaš ortnegat suodjalit eahpeávnnašlaš vuoigatvuodaid leat jurddašuvvon oktagaslaš kreatiivva várás mii lea dábálaš oarjekultuvrrain, ja danne dat eai lihkostuva suodjalemiin álgoálbmogiid oktasaš kreativitehta, ja danne dat leat vealaheaddjin;

Deattuhit ahte áigequovdilis áddejupmi dan vuoigatvuodas ahte ii galgga vealahuvvot, geatnegahtta stáhtaid dohkkehit ahte maiddái oktasaš kreativitehta gullá sidjiide geat leat ožžon ovdan máhtu ja kultuvrralaš ovdanbuktinvugiid;

Ávžžuhit stáhtaid implementeret Nagaya-beavdegirjji genaresurssaid fidnema birra, ja daid ovdduid vuoiggalaš juogadeami, mii čuožžila daiguin ávkkástallama oktavuodas, biologalaš šláddjivuođakonvenšuvnna olis, dakkár vugiin mii dohkkeha ja duohtan dahká álgoálbmogiid vuoigatvuodaid iežaset árbediehtui;

Ávžžuhit viidáseappot stáhtaid searvat riikkaidgaskasaš dahkkivuoigatvuodaorganisašuvnna ráđđehuslávdegoddái dahkkivuoigatvuoda, genaresurssaid, árbedieđu ja álbmotmuittu birra, oamastan dihtii ortnegiid mat dohkkehit ja duohtandahket álgoálbmogiid vuoigatvuodaid sin árbedieđu ja árbevirolaš kultuvrralaš ovdanbuktinvugiid ektui;

8. Álgoálbmogiid rádjersttideaddji vuoigatvuodát

Duođaštit ahte erenoamážit dain álgoálbmogiin, maid riikkaidgaskasaš rájit earuhit, lea vuoigatvuolta bisuhit ja ovddidit oktavuodaid, gaskavuodaid ja ovttasbarggu iežaset lahtuiguin, ja maiddái eará álbmogiiguin nuppe bealde ráji;

Rávvejit ahte stáhtat, konsultašuvnnaid ja ovttasbarggu bokte guoskevaš álgoálbmogiiguin, hoahppoáššin čađahit beaktiis doaimmabijuid dáhkidan dihtii ahte álgoálbmogiid rádjersttideaddji vuoigatvuodát, oktan sin siviila, politihkalaš, ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš vuoigatvuodaiguin, čađahuvvojit ja implementerejuvvojit rievttálaččat geatnegahtti konvenšuvnnaid bokte guoskevaš stáhtaid gaskkas, ja ásahit juridihkalaš mekanismaid maid bokte gozihit dakkár konvenšuvnnaid implementerema;

9. Dearvvašvuolta

Deattuhit ahte buot álgoálbmogiid oktagasain lea seamma vuoigatvuolta go buot eará oktagasain juksat buoremus vejolaš rumašlaš ja silolaš dearvvašvuodastándárdda;

Rávvejit ahte stáhtat iežaset nationála dearvvašvuodapolitihkkii ja -prográmmaide váldet mielde sierra dieđuid, ja atnet erenoamáš ávvira, álgoálbmogiid dearvvašvuodadili birra, das maiddái álgoálbmogiid sosioekonomalaš dili ja sin rumašlaš ja silolaš dearvvašvuoda gaskavuoda;

Rávvejit viidáseappot ahte stáhtat heivehit dearvvašvuodabálvalusaid mat leat jurddašuvvon álgoálbmogiid oktagasaid ja sin erenoamáš dearvvašvuodadili várás, dás maiddái prográmmaid maid ulbmil lea eastadit psyko-sosiála dearvvašvuodaváttisvuodaid, ja kultuvrralaččat hearckes

dearvvašvuodaprográmmaid oahpaheami ja diđolašvuodá loktema várás dábálaš riskofáktoriid birra eahpenjoammudávddaid birra;

10. ON-vuogádat

Rávvejit ahte ON válđočoahkkín, dainna ulbmiliin ahte nannet álgoálbmogiid vuoigatvuodaid viidáset čađaheami, lágida viiddes guorahallama, alladásis, dain ovdánemiin maid mielddisbuktán leat daid rávvagiid implementeren, mat mearriduvvojedje álgoálbmogiid máilmmikonferánsas, mii lágiduvvo dan 74. sešuvnnas [čakčamánuš 2019 – čakčamánnui 2020];

Rávvejit viidáseappot ON válđočoahkkima nammadit várre-válđočálli álgoálbmotáššiid várás, dainna ulbmiliin ahte nannet ON návccat ja áŋgiruššama sihkkarastin dihtii álgoálbmogiid vuoigatvuodaid dievaslaš čađaheami, ja sihkkarastin dihtii ahte dát vuoigatvuodát vuhtiiválđojuvvojit ON doaimmaid oktavuodas;

Rávvejit maiddá ahte buot ON orgánat ja prográmmat mat servet daidda doaimmaide mat váikkuhit álgoálbmogiidda, nammadit ovddasvástideaddji, dahje ásaht ovddasvástideaddji joavkku, mas lea erenoamáš ovddasvástáduš sihkkarastit ahte buot dakkár doaimmat heivehuvvojit álgoálbmogiid erenoamáš dillái;